

Vladimir Arsenić

VIŠE PRAVI, NEGO DETEKTIV

Ubistvo je greška u tkanju sveta. Ono je potpuni i krajnji prekršaj u poretku stvari, zato što se oglušuje o Zakon, zato što je nasilje. Životinje ubijamo da bismo ih jeli, međusobno ubijanje nema veze sa instinktom, već s nečim mnogo strašnjim. Na smrt se računa, ali na ubistvo ne. Istovremeno, ono je simptom, rupa, rasap kroz koji možemo da vidimo ne-red, zastrašujuće i neobjašnjivo Stvarno (u lakanovskom smislu reči). Detektiv je tu da popravi stvari, da povrati poredak, da popuni rupu, spoji ili premosti rascep i učini stvari glatkim i tečnim ponovo. On je čuvar poretka, dušebrižnik, ali najviše je analitičar (nije slučajno po-ređenje s psihoanalizom), koristi tragove, asocijacije, metafore, omaške u jeziku, tipične greške da bi otkrio uzrok, da bi nas doveo do početka priče čiji kraj je leš, da objasni da postoje sistem i logika u tako nelogičnoj stvari kakvo je ubistvo. Na taj način on vraća veru u to da je ovaj svet saznatljiv i racionalan, da ga je moguće narativizovati, da se zasniva na neumitnosti hronologije, odnosno sledu uzroka i posledica. Međutim, šta ako je sam detektiv u haosu, ako je izgubio veru u svet, ako u njegovoj ličnoj priči ima previše lakuna koje nije moguće popuniti, štaviše, šta ako postoji zavera koja se organizuje i kuje protiv njega i njegovog uspeha.

Sve tri sezone televizijske serije *Pravi detektiv* pričale su sličnu priču o detektivima koji istražuju ubistvo (ubistva), ali su i sami u popriličnom haosu, u gotovo bezizlaznom položaju, u neprekidnom sukobu sa svetom. Interesantno je da su u svakoj od sezona oni isključeni ili su napustili policiju, deluju manje-više samostalno. Njihove ličnosti isuviše su nezavisne i neposlušne, ali i opterećene potrebom za ponovnim uspostavljanjem poretka. Poslednja prikazana, treća sezona, u tom smislu je najradikalnija jer je detektiv Vejn Hejz (izvrsni Maheršala Ali) afroamerikanac u veoma podeljenom društvu u saveznoj državi Arkansas. Ipak, prepreka rasizma koju neprekidno mora da savladava, kao da nije bila dovoljna autorima serije, pa su protagonistu načinili i vijetnamskim veteranom opterećenim posttraumatskim stresnim poremećajem i alkoholičarem. Zajedno sa svojim partnerom Rolandom Vestom istražuje ubistvo dvanaestogodišnjeg dečaka Vila Parsela i nestanak njegove sestre Džuli.

Najznačajnija odlika naracije u seriji je to što se odvija u tri vremenska plana: istraga otpočeta 1980. godine, kada se ubistvo i dogodilo, nastavljena je 1990. godine kad je ponovo otvorena nakon što su iskrslji novi dokazi, konačno i 2015. godine kada je filmska ekipa otpočela novu istragu o ubistvu zbog toga što su proučavali lančanu pojavu pedofilije na Jugu, posebno u Luizijani i Arkanzasu. Sve bi bilo mnogo lakše da vremenski planovi nisu u neprekidnom preplitanju i jukstapoziciji. Neko bi možda mogao da pomici da je u pitanju želja autora serije da dodaju trunčicu artističkog relativno jednostavnoj priči,

ali stvari su zapravo mnogo komplikovanije jer se likovi menjaju kroz vreme, ne samo fizički, već i emocionalno i psihološki. Ipak, ne radi se samo o likovima. I društvene okolnosti menjaju se u rasponu od trideset i pet godina. U tom smislu ono što važi za nas kao gledaoce, u velikoj meri važi i za likove – moramo da pohvatamo i povežemo veze i detalje priče da bismo je učinili koherentnom, da bismo razumeli ko je, a posebno zbog čega, počinio ubistvo.

Lutanje i putanja koju Vejn i Roland prelaze ka konačnom cilju raskrinkavanja ubice i zavere u vezi s otmicom, prepuna je poslovičnih „crvenih haringi“, odnosno lažnih tragova, pogrešno pročitanih znakova, slepih puteva, staza i bogaza. Oni služe kao monete kojima se kupuje vreme da bi se ispričala prava priča. Zbog toga ova sezona *Pravog detektiva*, ali i obe prethodne, imaju više dodirnih tačaka s takozvanim metafizičkim krimićem osterovskog ili pinčonovskog tipa, nego s klasičnim uzorima u kojima je zaplet ono što je bitno, a likovi deluju nekako plošno, dvodimenzionalno.

Ono, dakle, što sve tri sezone *Pravog detektiva* čini jedinstvenim jeste pomeranje pažnje gledalaca sa zločina na ličnu dramu protagonista. Ovo možemo da prepoznamo i kao glavni uzrok popularnosti televizijskih formata u poslednje dve decenije. Naime, razvoj likova i praćenje njihovih složenih životnih priča osnova su za identifikaciju koju gledaoci doživljavaju. Filmsko vreme, u odnosu na ono koje dobijamo u seriji, neuporedivo je kraće i zato se od filma zahteva upečatljivija „radnja“. Serija pruža dovoljno mogućnosti liku da se razvija, da meandriria i na taj način da se prikaže trodimenzionalnjim, životnijim, što, naravno, omogućava lakšu i potpuniju identifikaciju. U prvoj sezoni *Pravog detektiva* lična drama protagonista (maestralni su bili Vudi Harleson i Metju Makonahi) bio je odnos između dva detektiva, u drugoj je dat dvostruki odnos protagonisti prema kriminalcu s jedne i koleginici s druge strane (nepravedno potcenjena *en general*, druga sezona je obeležena bravuroznim ulogama koje su ostvarili Kolin Farel, Rejčel Makadams i Vins Von). U trećoj je fokus na ličnoj drami čoveka kojem je život određen onim što se dogodilo u vezi s ubistvom Vila Parsela. Ovaj zločin je doveo do mnogih promena u Vejnovom životu: upoznao je svoju ženu Ameliju dok je radio na slučaju, izgubio je i ponovo stekao svoj položaj detektiva u državnoj policiji Arkanzasa, da bi naposletku napustio snage reda, izgubio je i ponovo stekao svog prijatelja i partnera Rolanda. Ipak slučaj je i dalje ostao nerešen. Vejn mu je žrtvovao sve. Slučaj ga je proganjao. Može se reći da je njegov život nastao, ali se i raspao zbog pomenutog ubistva, tako da rešavanjem slučaja Vejn uspeva da povrati svoj život – daje mu smisao, uspeva da se pribere i to ne samo on, već i Roland. Sve što se dogodilo u njegovom životu – makar oni delovi koji su nam prikazani u seriji, povezano je s ubistvom i tek rešavanjem te zagonetke on može da se iskupi za sve što je učinio pogrešno, konačno može da se pomiri sam sa sobom.

Međutim, da bi stvari bile komplikovanije i neprozirnije, nama se predočavaju sledeći problemi: Vejnovi problemi s pamćenjem, njegov posttraumatski stresni poremećaj, njegov alkoholizam. Sve ovo predstavlja prepreke da bismo naraciju shvatili kao koherentnu i preciznu, a njega kao pouzdan fokus naše pažnje. Da li je njegovo sećanje relevantno, da li su priče koje se odvijaju u prošlosti baš takve, to su pitanja koja su autori serije na-

merno ostavili otvorenim. S jedne strane, može da se učini da su društvene okolnosti jedina prepreka koju treba prevazići da bi se došlo do istine u slučaju ubistva deteta, jer se u čitavoj seriji autori igraju s velikim brojem ograničavajućih ideja. Na primer, pitanje rasizma ne dotiče samo Vejna, već i Vudarda, indijanca, američkog starosedeoca, koji je prvi navodni ubica i zbog toga surovo kažnjen. Treba naglasiti da Bret Vudard nije samo vijetnamski veteran poput Hejza, već je i sakupljač sekundarnih sirovina i neka vrsta mesnog jurodivca – svakako naglašen je njegova položaj socijalnog marginalca. Pored ovog, javlja se pitanje homoseksualnosti drugog „ubice“ Toma Parsela, oca ubijenog dečaka i nestale devojčice, kao i pitanje latentne homoseksualnosti Rolanda Vesta (može da zvuči čudno, ali ovo pitanje se postavlja u najmanje tri scene tokom sezone). Ne može se izbeći pitanje mogućnosti postizanja pravde u američkom (ali i svakom drugom) društvu zbog društvene stratifikacije. Bogati, porodica Hojt, potkupljuju majku i policiju, te sklanjavaju dokaze. Nasuprot njima siromašni ne mogu da sastave kraj s krajem, te se čini da im i sam život izmiče. Oni, naravno, zavise od bogatih. Konačno, tu je pitanje ratnih veterana jer su oba detektiva, kao i Bret Vudard, učestvovali u Vijetnamskom ratu. Viktimizacija Amerikanaca veoma je karakteristična i licemerna kroz čitavu američku kinematografiju, ali ovo pitanje ima drugu funkciju u seriji, s obzirom na to da se zaključna scena čitave sezone odvija u vijetnamskoj džungli gde Vejn Hejz prati jedan od tragova. Sve ove velike teme, dakle, upletene su u narativ, ali nisu presudne, odnosno autori ih ne čine takvim. Oni su samo okidači za Vejnovu ličnu dramu, za njegovu potrebu da ponovo poveže svoj život, da ga učini logičnim i smislenim. Čini se ipak da je naglasak na nečem drugom. Ne treba naravno potceniti tako snažne spoljašnje faktore poput navedenih, ali čini se da je lična priča ono što određuje Vejnovu sudbinu. U nju je naravno upleteno sve i zbog toga je prostor za gledalačku identifikaciju toliko veliki. Na izvestan način ovo može da se posmatra i kao ustupak publici koju treba osvojiti, te je zgodno izbegavati teme koje mogu da izazovu upitanost o kolektivnoj krivici (odnos prema crnim životima, odnos prema homoseksualcima, američkim starosedeocima, siromašnima, vijetnamskim veteranima), ali teške teme nisu izbegnute, štaviše posvećuje im se dovoljna pažnja, posebno ako ste voljni da narativ čitate u tom ključu.

Međutim, poslednja scena ima veliku važnost upravo zbog činjenice da su je autori serije ostavili i postavili na mesto na kom se nalazi. Ona, reklo bi se, predstavlja dokaz da Vejnov, ali i bilo čiji život ne može da se posmatra kao koherentan. Drugim rečima, da su celovitost i smislenost samo iluzija, kao u onim poslovničkim scenama horor filmova karpenterovskog tipa kada nam se stavlja do znanja da zlo nije uništeno, već je samo trenutno poraženo. Vejn je pobedio, pronašao je ubicu i izgubljenu devojčicu, ali pitanje njegovog života i dalje ostaje otvoreno. Gledano iz ove perspektive, ponovno ili makar kakvo uspostavljanje reda nije moguće, zatvaranje rupe i premoščavanje provalije je tek privremeno, detektivski posao je tlapnja jer se nikad ne završava. Ako je rascep u vezi s ubistvom Vila Parsela zašiven, istovremeno će se otvoriti nova dva ili tri zjapeća. Čak i ako se ne dogode u sadašnjosti, desiće se u prošlosti jer i nju izgrađujemo, narativizujemo. Interesantno je

kako budućnost odista nije tema *Pravog detektiva* ni u jednoj od sezona. Ako se sad zapitamo zbog čega je ova serija postigla ogroman uspeh, odgovor se nameće sam po себи. Ona je otvoreno govorila o tome kako izgleda pravi život ne samo protagonista, već i svih nas. Detektivi su tu bili samo paravan, narativna oblanka koju smo lakše mogli da progutamo. Suština je bila i ostala priča o nama samima. I tu ništa nije veselo ni smešno.